

broda

CHRONOLOGIZACJA:	SStp SPXVI SKN SJPXVII STR SL SWIL SJPWAR SJPDor SJPSz SJPDun ISJP PSWP USJP
------------------	---

1. część twarzy

DEFINICJA: część twarzy poniżej ust

KWALIFIKACJA TEMATYCZNA: CZŁOWIEK JAKO ISTOTA FIZYCZNA
> Budowa i funkcjonowanie ciała ludzkiego
> części ciała

RELACJE ZNACZENIOWE: ● **synonimy**: podbródek

POŁĄCZENIA:

- cofnięta, odstająca, wydatna, wystająca; mięsista, mocna, silna **broda**
- dwie **brody**
- **broda** z małym dołkiem, z obwisłym podbródkiem
- **broda** i szyja, czoło i **broda**, nos i **broda**, usta i **broda**
- gest **brodą**
- czapka, hełm z paskiem pod **brodą**
- blizna, brodawka, pryszcz na **brodzie**, włosy na głowie i **brodzie**, zarost na **brodzie**; *ktoś o jakiejś brodzie*; dołeczek, dołek, dziurka, kolczyk w **brodzie**
- **broda** drga, drży, opada (na pierś), porusza się, trzęsie się *komuś*; swędzi, szczypie
- obetrzeć, wycierać **brodę**; potrzeć/pocierać **brodę**; podierać **brodę** pięścią, ręką; oprzeć, wesprzeć **brodę** *na czymś*; przycisnąć **brodę** do piersi; rozbić (sobie), rozciąć (sobie) *czymś*, rozwalić (sobie) **brodę**
- kiwnąć, poruszyć **brodą**
- coś popłynęło, spływa ku **brodzie**
- wywalić język na **brodę**; naciągnąć coś, zakryć się *czymś* po **brodę**; podciągnąć kolana; podstawić *coś komuś*, podsunąć *coś komuś*; coś sięga; ująć *kogoś* pod **brodę**; drapać się; polizać *kogoś*; zadać cios w **brodę**; trzymać się za **brodę**; język wywalony, wywieszony na **brodę**, *ktoś* przykryty *czymś* po **brodę**, chustka zawiązana pod **brodę**
- rozpiąć coś, zapiąć coś, zawiązać coś pod **brodą**

- czuć *coś*; swędzi *kogoś*, szczypie *kogoś* na **brodzie**; *coś* cieknie, kapie, połało się, płynie, spływa, ścieka; liznąć/lizać, polizać *kogoś* po **brodzie**
- równo z **brodą**

CYTATY:

- Z szeroko otwartych oczu Marysi pociekły łzy. Płakała bezgłośnie, tylko **broda** drgała jej lekko.

źródło: NKJP: Teresa Bojarska: Świtanie, przemijanie, 1996

- Chłopak został zabity silnym uderzeniem zadany z wielką precyzją w **brodę** pięścią lub maczugą.

źródło: NKJP: Marcin Ryszkiewicz: Przepis na człowieka, 1996

- Lewski wyraźnie się rozpogodził, poprawił serwetkę pod **brodą**, rozlewano białe wino.

źródło: NKJP: Wiesław Paweł Szymański: Niedźwiedź w katedrze, 1979

ODMIANA:

część mowy: rzeczownik

rodzaj gramatyczny: ż

liczba pojedyncza

liczba mnoga

M: **broda**

M: **brody**

D: **brody**

D: **bród**

C: **brodzie**

C: **brodom**

B: **brodę**

B: **brody**

N: **brodą**

N: **brodami**

Ms: **brodzie**

Ms: **brodach**

W: **brodo**

W: **brody**

2.a uwłosienie

DEFINICJA:

włosy porastające u mężczyzn policzki i brodę - część twarzy poniżej ust

KWALIFIKACJA TEMATYCZNA: CZŁOWIEK JAKO ISTOTA FIZYCZNA

- > Określenia fizyczności człowieka
- > określenia wyglądu

CZŁOWIEK JAKO ISTOTA FIZYCZNA

- > Określenia fizyczności człowieka
- > określenia płci

RELACJE ZNACZENIOWE:

- **hiperonimy:** zarost

POŁĄCZENIA:

- biała, czarna, kruczoczarna, posrebrzana, ruda, siwa, szpakowata; długa, duża, krótka, mała, przycięta; gęsta, obfita, okazała, rzadka, sutą; kędzierzawa, krzaczasta; capia, kozia, szpiczasta; piękna, wypielęgowana, zadbana; brudna, niegolona, rozczochrana, rozwiana, rozwichrzona, zmierzwiona, zwichrzona; islamska, patriarchalna, patriarsza, tołstojowska, zbójecka, żydowska **broda**; **broda** przyprószona siwizną
- (krótka) **broda** typu hiszpańskiego
- **broda** w nieładzie

- **broda** i długie włosy, **broda** i pejsy, **broda** i wąsy; **broda** i okulary; brwi i **broda**, wąsy i **broda**, włosy, wąsy i **broda**
- pielęgnacja **brody**
- chłopak, facet, gość, mężczyzna, pan, starzec, zakonnik, Żyd z **brodą**
- **broda** odróżnia mężczyzn od kobiet, upodabnia *kogoś* do *kogoś*; okala twarz; odrasta, rośnie, sypie się, urosła; kłuje, przeszkadza *komuś*, sterczy, zjeżyła się; sięga piersi, sięga, zwisa do pasa; dodaje powagi, postarza, szpeci, zdobi
- mieć, nosić, zapuścić/zapuszczać; czesać, gładzić, przeczesać, rozczesać/rozczesywać palcami, wyczesać; golić, podstrzygać, zgolić; szarpać **brodę**
- targać się, targać *kogoś* za **brodę**
- twarz zarosnięta **brodą**
- rozpoznać *kogoś* po **brodzie**; zanurzyć palce w **brodzie**
- **broda** jak łopata, jak szczotka
- **broda** (zmierzwiona) jak u Marksa, jak u patriarchy

CYTATY:

- Grupą wyróżniającą się byli Żydzi, których znak rozpoznawczy stanowiły **broda**, pejsy, chałat i stale noszone nakrycie głowy.
źródło: NKJP: Andrzej Chwalba (red.): Obyczaje w Polsce, 2005
- Dopiero pod wieczór napotkano gromadę żołnierzy asyryjskich o gęstych, kręconych **brodach**.
źródło: NKJP: Zofia Kossak: Przymierze, 1996
- Każdy szanujący się opozycjonista pragnący uchodzić za konspiratora obowiązkowo zapuszczał **brodę** i wąsy.
źródło: Internet
- Noszenie **brody**, wąsów, bokobrodów to kwestia gustu i mody, ale również tego czy danemu mężczyźnie taki zarost po prostu pasuje.
źródło: Internet
- W Egipcie nikomu nie wolno było nosić **brody**, ten przywilej miał wyłącznie faraon.
źródło: NKJP: Zenon Kosidowski: Opowieści biblijne, 1988

ODMIANA:

część mowy: rzeczownik

rodzaj gramatyczny: że

liczba pojedyncza

liczba mnoga

M: **broda**M: **brody**D: **brody**D: **bród**C: **brodzie**C: **brodom**B: **brodę**B: **brody**N: **brodą**N: **brodami**Ms: **brodzie**Ms: **brodach**W: **brodo**W: **brody**

2.b imitacja

- DEFINICJA:** imitacja brody - uwłosienia
- KWALIFIKACJA TEMATYCZNA:** CZŁOWIEK JAKO ISTOTA FIZYCZNA
> Określenia fizyczności człowieka
> określenia wyglądu
- POŁĄCZENIA:**
- odklejająca się, przyklejona, przylepiona, przypięta, przyprawiona **broda**; futrzana, wełniana **broda**; **broda** trzymająca się na gumce
 - **broda** z konopi, z waty
 - **broda** z peruką
 - **broda** na gumce
 - (sztuczne) wąsy, **broda** i peruka
 - **broda** odkleja się
 - przykleić (sobie), przyprawić (sobie) **brodę**
- CYTATY:**
- Idę kiedyś ulicą i widzę Wojtka w jakimś dziwnym kapeluszu, z przylepioną **brodą** i wąsami.
źródło: NKJP: Tadeusz Kwiatkowski: Panopticum, 1995
 - Idealnym sposobem na sztuczną **brodę** [...] jest przyklejenie każdego włosa osobno, a potem ich przycięcie do pożądanego fasonu. Taka **broda** jest praktycznie nie do odróżnienia od prawdziwej [...].
źródło: NKJP: Pejzaż-Glina jak karuzela , DziennikPolski - 2003-05-19
 - **Broda** powstała ze sznurków, włóczki, wstążki, resztek tkanin.
źródło: NKJP: Dziennik Polski-Małopolska -2003-03-05
 - Sfinks ma męskie nakrycie głowy, a niegdyś posiadał sztuczną rytualną **brodę**, z jaką portretowano władców.
źródło: NKJP: Tomasz Mirkowicz: Pielgrzymka do Ziemi Świętej Egiptu, 1999

ODMIANA: **część mowy:** rzeczownik

rodzaj gramatyczny: że

liczba pojedyncza

liczba mnoga

M: **broda**

M: **brody**

D: **brody**

D: **bród**

C: **brodzie**

C: **brodom**

B: **brodę**

B: **brody**

N: **brodą**

N: **brodami**

Ms: **brodzie**

Ms: **brodach**

W: **brodo**

W: **brody**

3. u zwierząt

DEFINICJA: kępka dłuższych włosów pod pyskiem zwierząt lub dłuższych piór poniżej dzioba u ptaków

KWALIFIKACJA TEMATYCZNA: CZŁOWIEK I PRZYRODA
> Świat zwierząt
> budowa i funkcjonowanie organizmów zwierzęcych

POŁĄCZENIA:

- lwia **broda**
- **broda** na kufie
- **broda** i brwi
- koza z **brodą**, sznaucer z rudą **brodą**

CYTATY:

- Ptaszyko w klatce nieruchomieje, jeży **brodę** czarnych piór i z wysiłkiem zdobywa się na gardłowy bulgot.

źródło: NKJP: Sentyment do blachy, Dziennik Polski, -Magazyn - 1998-06-22

- Słowo pudel w języku starogermańskim oznaczało kałużę, we Francji psy tego typu nazywano barbetami ze względu na ich kosmate **brody**.

źródło: Internet

- Dziób żółtoszary, zakrzywiony [...], pod dziobem sztywne dłuższe pióra tworzą tzw. **brodę**.

źródło: NKJP: Stanisław Godlewski: Vademecum myśliwego, 1996

- Włos pokrywowy [...] Na kufie tworzy typową twardą **brodę**, a nad oczami krzaczaste brwi.

źródło: Internet

ODMIANA:

część mowy: rzeczownik

rodzaj gramatyczny: ż

liczba pojedyncza

liczba mnoga

M: **broda**

M: **brody**

D: **brody**

D: **bród**

C: **brodzie**

C: **brodom**

B: **brodę**

B:

N: **brodą**

N: **brodami**

Ms: **brodzie**

Ms: **brodach**

W: **brody**

4. o roślinach

DEFINICJA:

drobne rośliny porastające jakąś powierzchnię, przypominające wyglądem brodę - uwłosienie

KWALIFIKACJA TEMATYCZNA: CZŁOWIEK I PRZYRODA

> Świat roślin

> budowa i funkcjonowanie roślin

POŁĄCZENIA:

- **broda** mchów, porostów, traw, wodorostów

CYTATY:

- Wreszcie wyrwa się małżowi **brodę**. Tak nazywa się potocznie drobne wodorosty, które przedostają się do środka skorupy i zwisają na zewnątrz.

źródło: NKJP: Francuski notes: szaszłyk z mięczaka, Dziennik Polski- 2002-11-09

- Z ogromnych drzew mających kilkadziesiąt lat zwisają liany i zielone **brody** porostów.

źródło: Internet

- W wieku zobaczyłyśmy niewielki otwór [...], ciepla przezeń deszczówka, sklejjająca pleśnią pakiety papierów, z rozdarcia wisiła zielonkawa broda grzybni.

źródło: NKJP: Wojciech Żukrowski: Za kurtyną zmroku. Zabawa w chowanego, 1995

ODMIANA:

część mowy: rzeczownik

rodzaj gramatyczny: ż

liczba pojedyncza

liczba mnoga

M:	broda	M:	brody
D:	brody	D:	bród
C:	brodzie	C:	brodom
B:	brodę	B:	brody
N:	brodą	N:	brodami
Ms:	brodzie	Ms:	brodach
W:	brodo	W:	brody

SKŁADNIA:

_____ + broda + CZEGO

FRAZELOGIZMY:

druga broda
kawał z brodą
ktoś pluje sobie w brodę

SKRZYDLATE SŁOWA:

Broda mędrce nie czyni